

Ἄθανασίου Β. Βερτσέτη, Ph. D., Πλουτάρχου: «Περὶ παιδων ἀγωγῆς». Ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 1986, σελ. 167. (Εἰσαγωγή· Κείμενο· Μετάφραση· Σχόλια: Γραμματικά, Συντακτικά, Ἑρμηνευτικά, Πραγματικά, Αἰσθητικά).

Ἡ παροῦσα ἔκδοσις περιλαμβάνεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων «Γρηγόρη». Τὸ ἔργον καθ' ἑαυτὸ προσφέρει συγκεντρωμένας θέσεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ἐν σχέσει μὲ τὸ θέμα τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων.

Οἱ φιλόσοφοι τῆς Δύσεως κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν χρόνους ἐπρόσεξαν, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ περιεχομένου του καὶ τῶν παραγγελμάτων τοῦ Πλουτάρχου διὰ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀτομικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς, ἰδιαίτερώς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Πλ. καὶ τὸ ἀπεκάλεσαν *Aureum libellum* (Χρυσὸ Βιβλιαράκι).

Εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, εἰς τὴν ὁποίαν σημειοῦνται αἱ σημαντικώτεροι τῶν γενομένων ἐκδόσεων τοῦ κειμένου, ὡς καὶ πίναξ τῶν βασικῶν χειρογράφων (κωδίκων), ἡ διάρθρωσις τοῦ περιεχομένου γίνεται κατὰ τρόπον εὐμέθοδον καὶ σαφῆ, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ βοηθητῆται εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν καὶ καλυτέραν ἀφομοίωσιν τῶν ὑποθηκῶν τοῦ Πλ.

Τὸ μεταφραστικὸν ἔργον τοῦ σ. διὰ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἑρμηνευτικῶν καὶ ἄλλων σχολίων, παραπομπῶν, ἀποσπασμάτων, παραλλήλων χωρίων ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, ἀποβάλλει τὸν χαρακτήρα τῆς ἀπλῆς μεταφράσεως καὶ ἀποβαίνει εὐχάριστον καὶ ἐπωφελεῖς ἐπιστημονικὸν ἀνάγνωσμα, ἐνῶ παραλλήλως παρέχονται ἀξιόλογοι πληροφορίες διὰ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ὁ Πλ. καὶ τὸ ἔργον του εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν Γραμματείαν.

Αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς παιδαγωγικὰς ὑποδείξεις τοῦ Πλ. ἰσχύουν ἀπολύτως καὶ σήμερον (εὐγονικὴ, θηλασμός τῶν παιδιῶν, καλοὶ διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοί, ἀσκησις τοῦ σώματος, ἀποφυγὴ ὑπερκοπώσεως καὶ βίας, σημασία τοῦ παραδείγματος κ.ἄ.).

Οἱ γονεῖς τῶν νέων πολλὰ δύνανται νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὰς παιδαγωγικὰς ἀρχὰς τοῦ ἔργου, ἀφοῦ παρὰ τὰς διαρθρωτικὰς ἀλλαγὰς τῆς Κοινωνίας, ἀμετάβλητος παραμένει ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ὁ φιλόλογος Ἄθανάσιος Βερτσέτης εἶναι διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου καὶ τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Σχολῆς μετεκπαιδεύσεως τῶν δημοδιδασκάλων.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ν. ΛΟΞΑΣ

Βασ. Γ. Μανδηλαρά, Οἱ μῖμοι τοῦ Ἡρώνδα, Κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ ἔκδοσις, Ἀθήνα 1986, σχ. 8ον μ., σελ. 366.

Ἡ παροῦσα ἔκδοσις εἶναι ἡ δευτέρα, μετὰ τὴν πρώτην «πειραματικὴν» τοῦ 1978, περιλαμβάνει δὲ ὀκτῶ μίμους τοῦ Ἡρώνδα. Ἡ σύνθεσις τοῦ βιβλίου: Εἰσαγωγή, περὶ τοῦ μίμου ὡς λογοτεχνικῆς μορφῆς καὶ τῶν πρώτων μιμογράφων, περὶ τοῦ Ἡρώνδα καὶ τοῦ παπύρου τοῦ περιέχοντος τοὺς μίμους του —πηγῆς μοναδικῆς αὐτῶν (σελ. 1-49). Ἀκολούθως οἱ 8 μῖμοι, κείμενον καὶ εἰς τὴν ἔναντι

σελίδα μετάφρασις αὐτῶν ἔμμετρος καὶ κάτω πλούσιον κριτικὸν ὑπόμνημα. Πρὸ ἐκάστου μίμου βραχεῖα εἰσαγωγή περιέχουσα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μίμου καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν δρώντων προσώπων πρὸς δὲ καὶ τὴν σχετικὴν πρὸς τὸν μίμον στροφὴν τοῦ Καβαφικοῦ ποιήματος τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τοὺς μίμους αὐτοὺς (σελ. 51-161). Ἐπακολουθοῦν τὰ κατὰ μίμον σχόλια (σ. 167-275), λεπτομερὴς βιβλιογραφία (σ. 277-296), φωτοτυπικοὶ πίνακες ὄλων τῶν μίμων ἐκ τοῦ PLit. Lond-96 (σελ. 299-344) καὶ τέλος οἱ πίνακες λέξεων, θεμάτων καὶ ὄρων, κυρίων ὀνομάτων (σελ. 347-346).

Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἐκτίθενται τὰ τῆς προελεύσεως τοῦ μίμου ὡς λογοτεχνικοῦ εἴδους, τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν ὄρχησιν, ἀναφέρεται δὲ καὶ τοῦ Λουκιανοῦ τὸ σχετικὸν ἔργον (περὶ οὗ ἐκτενῶς ἔγραψεν ὁ Μ. Κοκολάκης ἐν «Πλάτων» ΙΑ (1959) σ. 3-82). Ἐνδεχομένως θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος εὐρύτερος διὰ τὸν μίμον ὡς θεατρικὸν εἶδος νέον τῆς δραματικῆς ποιήσεως (κατὰ διάκρισιν Περιπατητικοῦ ἢ δραματικῆς ποιήσεως ἔχει 4 εἶδη, κωμωδίαν, τραγωδίαν, μίμον, δρᾶμα), προελθὸν ἐκ τοῦ σατυρικοῦ δράματος· καὶ ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο ἐκυριάρχησε κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους εἰς Ἄνατολὴν καὶ Δύσιν, φθηνὸν ἐμπόρευμα πρὸς τέρψιν τῆς εὐρείας μάζης μέχρι τοῦ Μεσαίωonos ἐν ἀδιαλείπτῳ συνεχεῖα μεταπεσὸν εἰς τὰς χώρας τῆς ἀνατολῆς εἰς τὸ εἶδος τοῦ Καραγκιόζη (H. Reich). Ἐξετάζεται ἐπίσης ἡ ἐξέλιξις τοῦ μίμου, ἡ μορφή του καὶ ὁ χωλίαμβος (οὗ τὸ τελευταῖον μέτρον εἶναι σπονδεῖος ἢ βεβαίως καὶ τροχαῖος) καθὼς καὶ οἱ μιμογράφοι.

Ἀκολουθῶν γίνεται λόγος περὶ τοῦ πατύρου τοῦ ἀποκαλύψαντος τοὺς μίμους τοῦ Ἡρόνδα, τῶν ἐκδοτῶν, μεταφραστῶν, σχολιαστῶν καὶ τῶν ἐκδόσεών του εἰς παγκόσμιον κλίμακα. Ἀναζητεῖται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, ἡ πατρίς, ἡ χρονολογία δράσεώς του, αἱ σχέσεις του, αἱ συνθέσεις του καὶ ἡ ἐπίδρασις του. Εὐλόγως διαστέλλει ὁ συγγρ. τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος τοῦ μίμου (Ἀρχίλοχος, Ἴππώναξ), ἔνθα ὁμιλεῖ ὁ ποιητής, ἀπὸ τὸ θεατρικὸν εἶδος τοῦ Ἡρόνδα, ἔνθα ὁμιλοῦν τὰ πρόσωπα. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶχε συμβῆ καὶ εἰς τὸ ἔπος μετὰ τὸν Ὀμηρον, εἰς τὰ ἔργα τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐξ ἐπιδράσεως αὐτοῦ προελθὸν θεατρικὸν δρᾶμα, ὅπου ὁμιλοῦν τὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας του ἢ τῆς μυθολογίας. Ὁ συγγρ. ἐξετάζει ἐπίσης τὰς ἀπόψεις περὶ τῆς ἐνδεχομένης σκηναϊκῆς παρουσιάσεως τῶν μίμων τοῦ Ἡρόνδα.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν μίμων τὸ σημεῖωμα περὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ τῶν προσώπων εἶναι εὐσύνοπτον, ἀλλὰ διαφωτιστικόν. Τὸ κείμενον ἀφίνει τὰ μεγαλύτερα κενὰ τοῦ πατύρου ἀσυμπλήρωτα. Ἐκ τῆς ἐπόψεως ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι κατὰ βάσιν ὄργανον Πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας, τοῦτο εἶναι ὀρθόν, διότι ἡ φροντις τῆς συμπληρώσεως μετατίθεται εἰς τοὺς φοιτητὰς πρὸς ἄσκησιν. Διὰ τὸν ἐρασιτεχνικῶς ὅμως ἀπολαμβάνοντα τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πρωτότυπον ἔκφρασιν θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίζῃ ποίαν ἀρχαίαν ἔκφρασιν μεταφράζει ὁ συγγραφεὺς ὅπως τὴν ἀποδίδει. Τῆς μεταφράσεως ἡ γραφή εἶναι μονοτονική. Διὰ τὸν ἄλλον κόσμον ἐννοῶ ὅτι ὑπακούει εἰς τὴν ἀπόφρασιν ἐνός ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, οἱ φιλόλογοι ὅμως εἶναι ἀδιανόητον νὰ γράφουν τὰς ἰδίας λέξεις διαφορετικὰ εἰς τὴν ἀριστερὰν σελίδα καὶ διαφορετικὰ εἰς τὴν δεξιάν. Σὰν νὰ μὴ εἶναι λέξεις τῆς αὐτῆς γλώσσης. Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων ἀκολουθεῖ καὶ ἐδῶ τὴν γενικὴν σχεδὸν μόδον τῆς παραποιήσεως, ἢ Γυλλίς ἀποδίδεται Γυλλή, ὁ Ἄριστοφῶν Φώντας, ἢ Ἄρτεμις Ἄρτεμη, ὁ Κέρδων Κέρδωνας κ.ἄ. Βεβαίως τὸ περιεχόμενον τῶν μίμων εἶναι ἡμιπορνικόν, ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει πλουσιώτατον λεξιλόγιον πλαγιόρρημοσύνης ὥστε νὰ μὴ γράφονται εἰς κείμενα ἐπιστημονικὰ λέξεις ὡς ἡ «ρουφιάννα», «ἀλάνες» ἢ ἀνάλογοι. Ὁ διπλοῦς σκοπὸς τοῦ ἔργου νὰ εἶναι τὸ μὲν διδασκτικόν

ὄργανον, τὸ δὲ λαϊκὸν ἀνάγνωσμα ἐπιμορφωτικόν, ἀναγκάζει εἰς ἀπλοποιήσεις ἐπιζημίους τῆς ἀκριβολογίας, ὡς π.χ. τὰ ὀνόματα μνᾶ, στατήρ, δαρεικὸς νὰ μεταφράζωνται ὄλα ὁμοιομόρφως ὡς «λίρα».

Εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον μίμους θὰ εἶχον νὰ σημειώσω μερικὰς παρατηρήσεις. 1) Εἰς τὴν Προκυκλίδα στίχ. 5 ἡ γραφή Φαλαϊνίδος ἀντιβαίνει εἰς τὴν σαφῆ γραφὴν τοῦ παπύρου Φαλαϊνίου, γραφὴν ἣτις εἶναι καὶ ὀρθότερα, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὰ ἑταιρικά ὀνόματα εἶχον ἐκφορὰν οὐδετέρου γένους «τὸ Φαλαϊνιον». Εἰς τὸν στ. 3 τὸ ἐγῶ δε οὐδαμοῦ ἐξηγεῖται πόθεν προέρχεται γραμματικῶς καὶ τί ἀκριβῶς σημαίνει. Παρατηρῶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ ὅτι ἐνῶ αἱ λοιπαὶ παρατηρήσεις πάσης φύσεως σημειοῦνται ἀμέμπτως καὶ ἐπαρκῶς, οὐδαμοῦ εἶδον γραμματικὰς παρατηρήσεις. Εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας μαστροπὸς (ἐκμαυλίστρια), ἡ χρῆσις «ρουφιάνα» εἶναι ἐδῶ ἀκυρόλεκτος, διότι λαϊκῶς ἡ λέξις αὐτὴ σημαίνει τὴν ραδιοῦργον. 2) Εἰς τὸν Πορνοβοσκόν, ἰδιοκτήτην ἢ προστάτην οἴκου ἀνοχῆς, ἡ ἀπόδοσις πορνόγερος δὲν εἶναι ἡ ἀρμόζουσα, ἀφοῦ ἡ τελευταία λέξις σημαίνει τὸν γέροντα γυναικοθήραν κατὰ τρόπον ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ Ναυνάκου διὰ τοῦ Πέτρου θὰ ἦτο εὐστοχος διὰ τοὺς πρὸ μιᾶς γενεᾶς νέους. Οἱ σημερινοὶ ἀγνοοῦν καὶ ἀρχαιοτέραν γλῶσσαν καὶ Εὐαγγέλιον καὶ ρῆσεις εὐαγγελικὰς. Ἡ ἀπόδοσις ἐν στ. 68, τῆς φράσεως βοὸς κέρκος διὰ τοῦ βοὸς κέντρι οὐχὶ ἀκριβῆς. Ἡ βοὸς κέντρα (φκέντρα) εἶναι λέξις ζῶσα καὶ σημαίνει μακρὰν εὐθύγραμμον ράβδον φέρουσαν ἀκίδα κεντῶσαν τὰ ὀπίσθια τῶν ἀροτριῶντων βοῶν, ἐνῶ ἡ βοὸς κέρκος ἀποτελεῖ μαστίγιον ἐξ ἱμάντος τοῦ ὑπογαστρίου γενετησίου νεύρου τοῦ βοός. ■

Εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 6 μίμον Φιλιάζουσαι ἢ ἐν στ. 75 ἀπόδοσις τοῦ ἐπρηξά διὰ τοῦ ἔκανα δὲν εἶναι γραμματικῶς ὀρθή. Ὁ ἀόριστος τοῦ κά(μ)νω εἶναι ἔκανα, τὸ ἔκανα εἶναι παρατατικὸς εἰς τὴν δημοτικὴν τῆς ζῶης. Εἰς τοὺς στ. 87, 89, 95 τὰ Ἄρτεμις καὶ Ἄρτεμιν με περισπωμένην τὴν ἀσυναίρετον ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν ἤχοῦν παραδόξως ἀπὸ γραμματικῆς ἐπόψεως. Εἰς τὸν 8ον μίμον Ἐνύπνιον ἡ μετάφρασις τοῦ στίχ. 11 οὐ τὰ ἔρια τρύχουσιν= δὲν σ' ἐνοχλοῦν οἱ τρίχες, παρατηρητέον ὅτι αἱ τρίχες, ἄθροισμα διαχωριζομένης εἰς ἐπὶ μέρους ὄλικα ὀμάδος, δὲν δύναται νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὸ μὴ διαχωριζόμενον τμήμα τοῦ ἔρια, ὅπερ ὁ λαὸς καλεῖ μαλλί. Ἡ ἐννοια ἐδῶ εἶναι, δὲν νοιάζεσαι διὰ τὸ μαλλί, (μετὰ τὸ ὁποῖον θὰ στολίσουμε τὸ στεφάνι τῆς θυσίας). Εἰς τὸν στίχ. 16 τὸ τράγοντιν' ἔλκειν=ἐνας τράγος τραβοῦσε, δέον νὰ ἀποδοθῇ ἐναντράγο τραβοῦσα (ἐνν. ἐγώ), cf. στ. 67 τὸν αἶγα ἐξεῖλκον=τὸν τράγο ἀπ' τὸ φάράγγι τὸν τραβοῦσα. Ἐπίσης εἰς στίχ. 72 ἡ ἐρμηνεία μουσόφιλο (οἱ πολλοὶ) δὲν εἶναι ἡ πρέπουσα, ἀφοῦ αὐτοὶ εἶναι μουσοκλέπται σύμφωνα πρὸς τὸ κείμενον: τοὺς ἐμοὺς ἐν Μούσησιν μόχθους τελεῦσιν.

Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τὰς ὀλίγας αὐτὰς δευτερευούσης φύσεως παρατηρήσεις ἢ παροῦσα ἔκδοσις ἀποτελεῖ ἐργασίαν ἀσυνήθους διὰ τὸν τόπον μας πληρότητος, ἐπαρκείας καὶ συμμετρίας. Δίδει τὴν εὐκαιρίαν παλαιογραφικῆς καὶ κριτικῆς ἀσκήσεως εἰς τοὺς φοιτητάς, δίδει ἄριστον κείμενον μετὰ πλούσιον κριτικὸν ὑπόμνημα, καλὴν καὶ καλαισθητὸν ἔμμετρον ἐρμηνείαν, πλήρεις φωτοτυπικὸς πίνακας διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου καὶ λαμπρὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια μετὰ διασαφήσεις δυσκόλων ἐννοιῶν ἢ παροιμιῶν φράσεων καὶ πλῆθος ἱστορικῶν, γεωγραφικῶν, γραμματολογικῶν, παλαιογραφικῶν, μετρικῶν, λεξιλογικῶν, πραγματολογικῶν καὶ πάσης φύσεως παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ κειμένου. Ἡ πλουσία βιβλιογραφία καὶ οἱ ἐξαντλητικοὶ πίνακες τῶν ὄρων καὶ ὀνομάτων συμπληρῶνουν τὴν ἀριότητα τοῦ βιβλίου.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ